

I. ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ РІЗНИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ

СПЕЦИФІЧНІ ПРИНЦИПИ КОМПЛЕКСНОГО РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Тетяна Круцевич, Наталія Пангелова
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

Анотація

В статті розглядаються проблеми гармонізації фізичного і психологічного розвитку людини в процесі фізичного виховання. Розглянуті результати останніх досліджень, присвячених удосконаленню теоретико-методических основ комплексного дошкільного фізичного виховання.

Annotation

In the article the problem of harmonization of physical and psychological development of child is examined in the process of physical education. The results of the last researches, devoted perfection of theory-methodic principles of complex preschool physical education light up.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень. Тривалий час, не дивлячись на те, що ще П.Ф.Лесгафт вважав фізичне виховання унікальним розвивальним середовищем, де можливий різнобічний вплив на особистість людини, його у нашій країні пов'язують в основному з процесом навчання руховим діям і вихованням (управління розвитком) фізичних здібностей. Це є однобічний підхід до виховання людини, який мало торкається становлення її особистісних властивостей, у кращому випадку говориться про «сприяння» їх розвитку. Однак, ще у 40-ві роки ХХ ст. один з провідних теоретиків країни А.Д.Новіков, критикуючи цю позицію, відмічав, що фізичне виховання окрім розвитку тілесно-рухової сфери людини повинно органічно і безпосередньо (а не опосередковано) приймати участь у формуванні її характеру, інтелектуальних і моральних якостей. Аргументуючи це, він писав: «... безумовним залишається висловлене видатним російським вченим П.Ф.Лесгафтом положення про те, що в процесі виконання фізичної вправи одночасно задіяні фізична і психічна сфера людини, як сторони одного цілого» [4].

У 60-70-ті роки ХХ ст. вже багато відомих вчених-теоретиків акцентовано підкреслювали, що фізичне виховання, впливаючи на біологічну сферу організму людини, одночасно повинно (за

рахунок підвищення його якісної сторони та багатогранності) впливати і на процес формування її особистості: сприяти розумовому, естетичному, моральному та іншим видам виховання; розвитку наукового світогляду; вихованню високої внутрішньої та зовнішньої культури (Г.Д.Харабуга, 1968; Г.Г.Наталов, 1971; Н.І.Пономарьов, 1974 та ін.).

Однак недостатня розробленість проблеми сутності гармонізації фізичного і духовного світу людини в процесі фізичного виховання знову призводила до функціонування практики за сутністю переважного формування рухових вмінь та навичок, розвитку фізичних якостей. Однак таке технологічне навчання, яке ігнорує духовно-моральну сутність людини, навіть при наявності відповідних знань сьогодні вже нездатне забезпечити всебічну самореалізацію людини, що є головним показником її культури.

Особливою гостроти це питання набуває у контексті фізичного виховання дітей дошкільного віку. Збільшується кількість дітей з різними формами хронічних захворювань. Аналіз показників здоров'я дошкільників доводить, що багато проблем навчання, морального самовдосконалення, духовного розвитку обумовлені дефектами фізичного і психічного стану дітей [1,3]. У той же час можливості, які пов'язані з використанням традиційних методів відновлення

здоров'я, різко зменшуються і такі фактори, як повноцінне харчування, здорова екологія займають менше місця на фоні домінуючого впливу нервово-психічних переважань.

Зростаюча напруженість ситуації потребує формування такого підходу в процесі фізичного виховання дітей, який мав би за основу використання внутрішніх сил організму, дозволяв би активно керувати розвитком його адаптаційних можливостей, забезпечуючи стійкість до впливів різноманітних стрес-факторів. Все це потребує розробки не тільки організаційно-методичних, але і теоретичних засад комплексного фізичного виховання дітей раннього і дошкільного віку, оскільки до теперішнього часу окремі аспекти теорії і методики дошкільного фізичного виховання певною мірою є штучним перенесенням основним положень теорії і методики фізичної культури, що і обумовлює актуальність розробки теоретико-методичних засад комплексного розвитку особистості дошкільників в процесі фізичного виховання.

У світлі викладеного особливу зацікавленість викликають результати останніх досліджень, які присвячені вдосконаленню процесу фізичного виховання дітей дошкільного віку.

Мета – аналіз та узагальнення результатів досліджень, присвячених обґрунтуванню науково-методичних засад комплексного дошкільного фізичного виховання.

Результати дослідження. Дошкільний вік – важливий період фізичного розвитку, формування рухової функції і становлення особистості дитини. Він відрізняється, з одного боку, інтенсивним зростанням і розвитком дитячого організму, а з іншого незрілістю, низьким опором несприятливим впливом навколишнього середовища [5].

Всебічний розвиток дитини знаходиться у суттєвій залежності від рухової активності, яка

є джерелом не тільки пізнання навколишнього середовища, але і психічного й фізичного розвитку маленької людини. Для того, щоб її правильно організувати необхідно враховувати вікові особливості розвитку рухових здібностей дітей, послідовність і якість засвоєння рухових навичок, рівні розвитку спеціально-рухових вмінь (функціонально-рухових здібностей) дітей різних вікових груп.

У зв'язку з цим, особливу зацікавленість викликають розроблені російським вченим А.І.Кравчуком (2007) науково-методичні та організаційні засади дошкільного комплексного фізичного виховання, зокрема – його **специфічні принципи** [2].

Вчений відзначає, що розроблена ним система дошкільного комплексного фізичного виховання (ДКФВ) базується на загальних принципах фізичного виховання, до яких відносять оздоровчу, всебічну, прикладну, сімейну та суспільну його спрямованість. До специфічних ДКФВ А.І.Кравчук [2] відносить наступні науково-методичні принципи.

1. Принцип комплексного розвитку фізичного виховання. Йому відповідають наступні **правила**: випереджаючий, супутній розвиток фізичних здібностей (ФЗ) і функціонально-рухових здібностей (ФРЗ) напередодні розвитку рухової навички (РН); використання етапних стабільно-варіативних комплексів гімнастики і масажу; застосування 2-3-місячних меза-циклів і тижневих мікроциклів спрямованих педагогічних дій; розвиток груп відносно відстаючих і відносно провідних ФЗ; формування групи стійких і нестійких з віком ФРЗ; засвоєння структурно-подібних базових і профільюючих, а потім – об'ємних вправ навчальної програми. Необхідна **вимога** реалізації принципу – оптимізація рівня розвитку ФЗ, ФРЗ і РН на основі врахування інтересів дітей, наявності у них мотивації до рухо-

вих дій і забезпечення ефективної методики навчання.

2. Принцип гетерохронного і синхронного розвитку функціонально-рухових здібностей, фізичних здібностей і рухової навички. Його **правила**: у різні вікові періоди, на кожному році життя дитини мають місце нерівномірність і одночасність розвитку різних рухових здібностей; їм відповідають педагогічні впливи певної спрямованості; інтенсивність їх залежить від сенситивних періодів розвитку цих здібностей. Основна **вимога** реалізації принципу – це врахування етапності фізичного виховання дітей – переважний розвиток і засвоєння інформації на 1-2-му році життя дитини про основні рухи, на 3-4-му році життя – про проявленні у них фізичних здібностей і на 5-7-му році життя – про роль функціонально-рухових здібностей у рухових діях.

3. Принцип послідовно-розчленованого розвитку рухових дій (РД). **Правила** цього принципу визначають ефективну послідовність розвитку основних рухів дитини і забезпечення їх формування: використання рухів, заснованих на безумовних рефлексах і активних рухах дітей за допомогою дорослих; формування і становлення основних рухів, на початку локальних – окремими частинами тіла, потім – комбінованих – декількома частинами тіла, з поворотами і переміщеннями тіла дитини. **Вимога** при цьому полягає у визначенні готовності дітей виконувати необхідні технічні дії у вправі, яка вивчається з урахуванням послідовності рухів частинами тіла.

4. Принцип багатоборно-видового навчання руховим вмінням і навичкам. Його **правилами** встановлюється цілеспрямована послідовність навчання вправам програмного матеріалу на основі аналізу розділів навчальної програми, видів вправ, які входять до них, необхідності багатовидової підготовки дітей; формування багатоборних вмінь і

навичок з альтернативною оцінкою «так, вміє», «ні, не вміє»; вдосконалення цих навичок у кожному виді вправ-формування видових вмінь і навичок з цією ж оцінкою; виявлення у розділах навчальної програми структурних груп вправ і визначення в них базових і профілюючих вправ, яким необхідно навчати в першу чергу, а потім всім іншим вправам цих структурних груп і підгруп, які входять до навчальної програми.

5. Принцип прогресуючого переносу простих рухових навичок на складні і самоутворення навичок. Правила принципу визначають: рівень становлення основних рухів; засвоєння рухів у відповідності з їх формою і змістом, формування їх в оптимальні терміни і виконання без технічних помилок. Рівень виконання рухів визначається трьома балами на першому році життя і 2-3 балами у наступні роки життя. Ідеальне засвоєння рухових вправ дозволяє при вивченні наступних, більш складних вправ використовувати позитивний перенос якості виконання простих вправ на більш складні, що у подальшому забезпечить прогресуючий перенос якості при формуванні складних рухових навичок. Наявність міцних, якісно засвоєних простих рухових навичок структурної підгрупи сприяє створенню моделі наступних, більш складних вправ; ці вправи при першому показі часто виконуються дітьми правильно і потребують лише закріплення і вдосконалення; такий ефект має назву самоутворення

(самозасвоєння) дітьми рухової навички. **Вимога** принципу полягає у досягненні для даної структурної підгрупи вправ оптимального рівня розвитку фізичних здібностей і функціонально-рухового стану, забезпечення реалізації програми засвоєння вправ у раціональній, цілеспрямованій послідовності.

6. Принцип випереджального розвитку управління рухами у становленні рухових функцій. Він вимагає дотримання наступних правил: односпрямованості і константності формування параметрів руху певної структури в окремі вікові періоди; врахування стимулюючої функції управління рухами, яка дозволяє у стислі терміни якісно засвоїти нові вправи; сигналізуючої функції, яка свідчить про зниження рівня керування рухами, що заважає успішному засвоєнню програмних вправ; використання функції «прихованих» можливостей, коли виникає природне підвищення рівня управління рухами у зв'язку із засвоєнням більш складних вправ. Основна **вимога** випереджального розвитку полягає у збереженні і підтриманні високого рівня управління рухами при використанні спеціального навчання і створення педагогічного навчального середовища, відповідного цьому рівню.

Висновки. Обґрунтування науково-методичних та організаційних засад дошкільного комплексного фізичного виховання дозволить вирішувати завдання підготовки підростаючого покоління до існування у сучасних умовах життя і дитячої діяльності, формуючи у дітей у відповідності з

їх біологічним і психічним розвитком, віковими особливостями становлення рухової функції потреби у психічній, фізичній і творчій активності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вильчковский Э.С. Особенности формирования двигательной функции детей дошкольного возраста / Э.С. Вильчковский // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. праць. – Рівне: Принт-Хауз, 2001. – Вип. 2. – С. 199-200.
2. Кравчук А.И. Комплексное физическое воспитание детей раннего и дошкольного возраста (состояние и перспективы) / А.И. Кравчук // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – № 4. – 2007. – С. 27-31.
3. Круцевич Т.Ю. Контроль в физическом воспитании детей, подростков и юношей / Т.Ю. Круцевич, М.И. Воробьев. – К. : НУФВСУ, 2005. – 196 с.
4. Новиков А.Д. Физическое воспитание / А.Д. Новиков. – М. : Физкультура и спорт, 1949. – С. 149.
5. Пангелова Н.Є. Методично-організаційні і оздоровчовиховні основи фізичного виховання в дошкільних закладах малого міста / Н.Є. Пангелова // Концепція розвитку галузі фізичного виховання і спорту в Україні : зб. наук. праць. – Рівне: Принт-Хауз, 2001. – Вип. 2. – С. 247-249.

